

CONSULTATIEDOCUMENT BA2020

De uitgangspunten en contouren van de beroepsopleiding voor advocaten in 2020

*Nederlandse Orde van Advocaten
Juli 2017*

Inhoud

1 Inleiding.....	4
Leeswijzer	4
Uw reactie en de consultatieprocedure.....	4
Vervolg	5
2 Uitgangspunten voor een beroepsopleiding.....	6
De BA2020 in context	6
Uitgangspunten.....	6
3 Contouren van een beroepsopleiding 2020.....	8
Samenvatting BA2020	8
Infographic BA2020.....	8
Algemene doelen en uitgangspunten.....	10
Bouwsteen 1	10
Wij beschouwen de beroepsopleiding in samenhang met het praktijk-leren en de overige opleidingsactiviteiten.	10
Bouwsteen 2.....	11
Wij bezien de beroepsopleiding vanuit een integrale visie op de stageperiode en aansluiting op de permanente opleiding (PO).....	11
Bouwsteen 3.....	12
De beroepsopleiding selecteert aan de voorkant op 1) cognitieve kennis én 2) mogelijk ook op niet-leerbare vaardigheden die mede bepalend zijn voor de geschiktheid voor het beroep.	12
Bouwsteen 4.....	15
De stageperiode heeft een gecoördineerde en samenhangende sturing vanuit het POP en het portfolio, onder regie van een versterkt patronaat.	15
Bouwsteen 5.....	16
Tijdens de stageperiode wordt de vooruitgang van de stagiaire bij het toepassen van kennis en vaardigheden continu gemonitord.	16
Bouwsteen 6.....	17
De basis van de beroepsopleiding bestaat uit een stevig deel ethiek en proces- en andere basisvaardigheden. Daarnaast gaat het om het (geïntegreerd) toepassen van cognitief (juridisch-inhoudelijke) kennis en praktijk- en specialistische vaardigheden, binnen een leerlijn.	17
Bouwsteen 7	20
De beroepsopleiding biedt een toepassings- en praktijkgerichte verdieping van cognitie, toewerkend naar een eerste specialisatie.	20
Bouwsteen 8.....	21

De NOvA draagt zorg voor het zelf, of door een derde laten, aanbieden van de volledige BA2020. Kantoren en andere aanbieders kunnen onder een accreditatieregime een deel van het onderwijs aanbieden.	21
Bijlage 1 Juridisch kader	22

1 Inleiding

In het najaar van 2016 is de algemene raad van de Nederlandse orde van advocaten (hierna: NOvA) gestart met een verkenning naar de opzet van een beroepsopleiding voor de advocatuur in 2020 (BA2020). Technologische en andere omgevings-ontwikkelingen en de (groeierende) diversiteit binnen de Nederlandse advocatuur vormen onder meer de aanleiding voor deze exercitie.

De huidige beroepsopleiding advocaten (BA) is van een goed niveau en is ook als zodanig geëvalueerd in de afgelopen jaren. De verkenning van de NOvA naar de opzet van de BA2020 heeft vanuit een 'greenfield' gedachte plaatsgevonden: hoe zou een 'ideale' beroepsopleiding er in 2020 uitzien, wat moeten beginnende advocaten anno 2020 kunnen en weten, met behulp van welke kennis en vaardigheden?

De contouren van een beroepsopleiding voor advocaten in 2020 staan beschreven in dit document. Zij zijn gebaseerd op:

- 1) Literatuuronderzoek, o.a. naar trends die van invloed zijn op de advocatuur,
- 2) Algemene uitgangspunten voor een beroepsopleiding van de algemene raad, mede gebaseerd op de omgevingsontwikkelingen, en
- 3) Gedachten, ideeën en andere bijdragen van een groot aantal personen en organisaties van binnen en buiten de advocatuur. Deze bijdragen zijn in vier workshops in mei 2017 met de betrokkenen besproken en meegenomen in de contouren van de BA2020.

De algemene raad legt aan de hand van het voorliggende consultatiedocument de contouren van de BA2020 aan u voor via een openbare consultatie. De NOvA beschouwt de beroepsopleiding als een majeur instrument voor de borging én verdere verhoging van de kwaliteit van de beroepsgroep. Alle advocaten, ketenpartners en andere betrokken organisaties moeten daarom de gelegenheid krijgen te reageren op de voorgestelde contouren.

Nadrukkelijk geldt dat de algemene raad nog geen enkel besluit heeft genomen over de definitieve invulling van de contouren van de BA2020. Besluitvorming vindt na afronding van de hier voorliggende openbare consultatie plaats.

De voortgang van het project, een (samenvatting van) tussentijdse bevindingen, de verslagen van de workshops en de tijdens de workshops gebruikte discussienotitie staan op de website van de NOvA: <https://www.advocatenorde.nl/dossier/ba2020>

Leeswijzer

De verkenning voor de BA2020 is gebaseerd op de gedachte om van 'buiten naar binnen' naar een beroepsopleiding voor advocaten in 2020 te kijken; dit consultatiedocument volgt deze lijn. De context van de opleiding is vastgelegd in door de algemene raad vastgelegde uitgangspunten (hoofdstuk 2). Hoofdstuk 3 schetst de contouren van de beroepsopleiding in 2020. Aan de hand van consultatievragen kunt u op de contouren reageren.

Uw reactie en de consultatieprocedure

U wordt verzocht om uw reactie op de consultatievragen vóór 18 september 2017 te sturen aan de NOvA (BA2020@advocatenorde.nl). De NOvA publiceert alle schriftelijke reacties - behalve vertrouwelijke stukken van de respondenten – op de website www.advocatenorde.nl, in het dossier BA2020. Als uw reactie vertrouwelijke informatie bevat, vragen wij u dit duidelijk en gespecificeerd in uw bijdrage aan te geven.

De reacties die naar aanleiding van deze consultatie binnen komen, weegt de NOvA mee bij het vaststellen van de BA2020. De NOvA zal niet op elke individuele reactie (kunnen) reageren.

Mocht u naar aanleiding van dit consultatiedocument nog vragen of andere opmerkingen hebben, dan kunt u deze stellen via BA2020@advocatenorde.nl

Vervolg

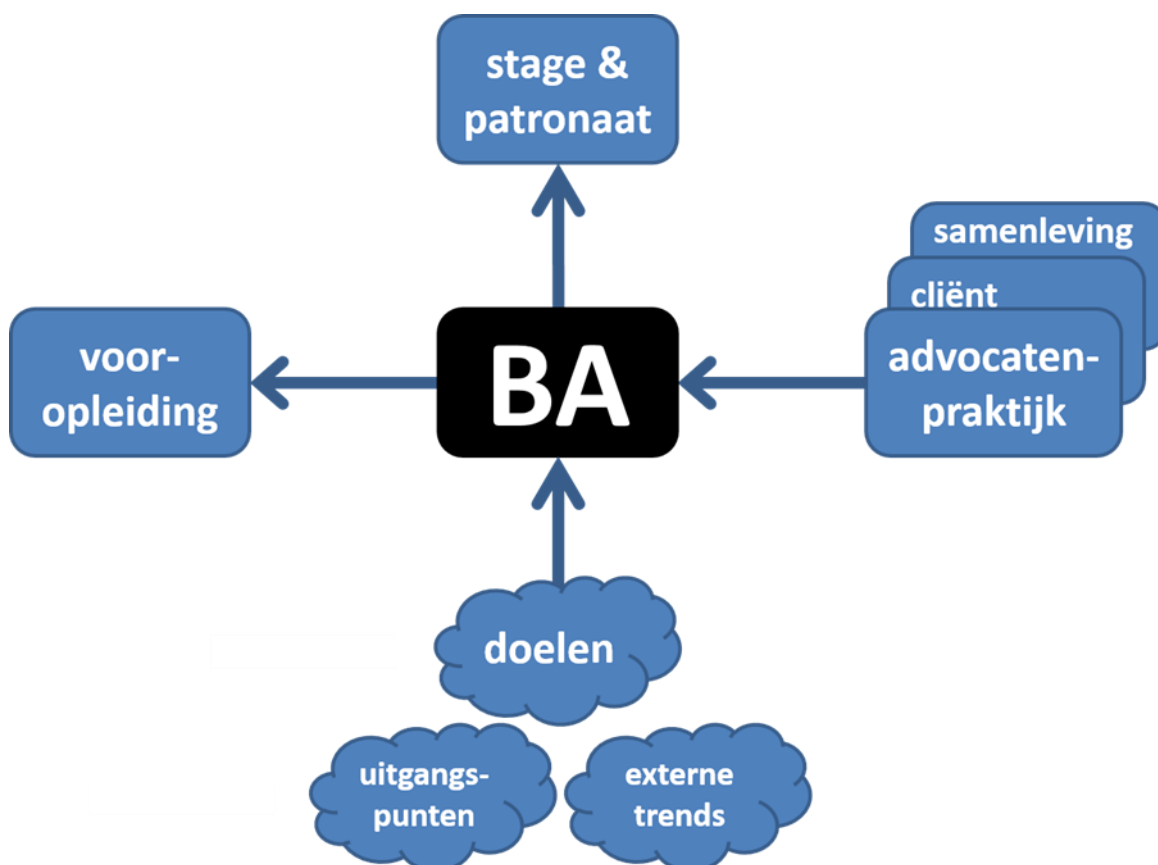
De consultatieperiode loopt tot en met 17 september 2017. Daarna stelt de algemene raad vast hoe de beroepsopleiding voor advocaten er in 2020 uit gaat zien.

2 Uitgangspunten voor een beroepsopleiding

De algemene raad heeft uitgangspunten voor de beroepsopleiding 2020 vastgesteld in het voorjaar van 2017. Deze uitgangspunten sluiten aan bij de bestuurlijke verantwoordelijkheid van de NOvA om zorg te dragen voor een hoogwaardige beroepsopleiding die als bouwsteen dient voor een kwalitatief hoogwaardige en bestendige advocatuur.

De BA2020 in context

Een pijl staat voor: “stelt eisen aan”

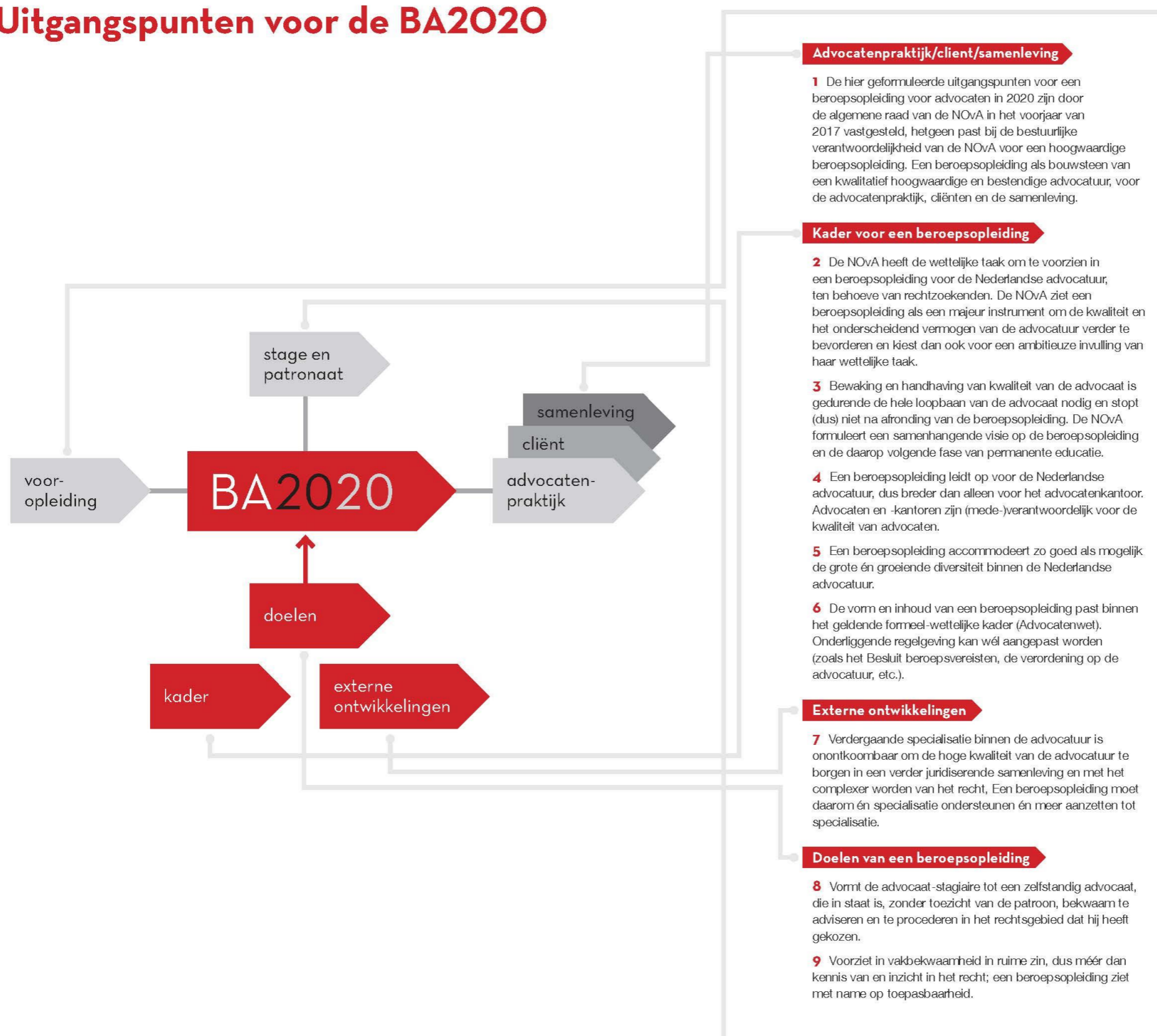

Uitgangspunten

De onderstaande infographic geeft de uitgangspunten weer voor een beroepsopleiding voor advocaten in 2020.

Het (huidige) wet- en regelgevend kader voor de beroepsopleiding, zoals dat wordt geadresseerd onder uitgangspunt 6, is opgenomen in bijlage 1.

Uitgangspunten voor de BA2020

3 Contouren van een beroepsopleiding 2020

Dit hoofdstuk vormt de kern van het consultatiedocument en beschrijft de voorgestelde contouren van een beroepsopleiding voor advocaten in 2020. Dit hoofdstuk is tevens samengevat in een infographic, op de volgende pagina. De contouren zijn een uitwerking van de door de algemene raad geformuleerde uitgangspunten, aangevuld met de inbreng van de advocatuur en andere relevante partijen. De uitbouwstenen bestaande contouren worden in dit hoofdstuk beschreven. Per bouwsteen wordt een aantal consultatievragen gesteld.

Samenvatting BA2020

*De beroepsopleiding voor advocaten in 2020 (BA2020) komt, naast vakinhoudelijke aanpassingen, tegemoet aan trends als de **toenemende differentiatie van de balie en de noodzaak tot (verdere) specialisatie**. De opleiding sluit beter aan op de praktijk en levert een belangrijke bijdrage aan het **verder verhogen van de kwaliteit van de advocatuur**. Er worden **geen concessies gedaan aan de kwaliteit** van de opleiding en de **waardevolle kennis en ervaring van (huidige) docenten en andere expertise blijven zoveel als mogelijk behouden**.*

*Een **selecterende toelatingstoets**, voorafgaand aan of bij de start van de beroepsopleiding, zorgt voor een solide basis voor het onderdeel **juridisch-inhoudelijke kennis (cognitie)**, waardoor de noodzaak van herhaling in de beroepsopleiding wordt gereduceerd. Mogelijk kan ook een beoordeling van de **geschiktheid voor het beroep door middel van een assessment** onderdeel uitmaken van deze toelatingstoets.*

*De nadruk ligt op het in de praktijk kunnen **toepassen van (juridisch-inhoudelijke) kennis en vaardigheden**. De verbinding tussen de beroepsopleiding en het werken en leren in de praktijk is intensief, waarbij de **samenhang** voor de stagiaire wordt geborgd in een persoonlijk ontwikkelplan en het verplichte gebruik van een portfolio. Een **versterkt patronaat** geldt daarbij als belangrijke voorwaarde.*

*Het onderwijs in de BA2020 wordt (net als in de huidige BA) vormgegeven in **drie leerlijnen**. De BA2020 kent een **gemeenschappelijke en brede basis, met een stevig aandeel ethiek**, waarin het onderwijs plaatsvindt in heterogene groepen. De basis gaat geleidelijk over in de **specialisatiefase** (per leerlijn) die uitgaat van een meer homogene groepssamenstelling. Na de stageperiode **continueert de specialisatie in de fase van de permanente opleiding (PO)**.*

*De NOvA draagt zorg voor het (laten) aanbieden van een volledige opleiding aan advocaat-stagiaires. Kantoren en andere aanbieders kunnen **onder strikte kwaliteitsvoorwaarden (accreditatie)** een deel van het onderwijs (toepassing cognitief & praktijk- en specialistische vaardigheden, geïntegreerd, per leerlijn) aanbieden. De NOvA ziet toe op de kwaliteitsborging in alle fasen van de stageperiode.*

*Het streven is om een **efficiënte beroepsopleiding** te ontwerpen die, met de hiervoor geschetste elementen en gecombineerd met een **optimale inzet van digitale leermiddelen**, leidt tot een **reductie van de omvang en de kosten van de beroepsopleiding, waardoor de belasting voor de stagiaire en het kantoor daalt**. De precieze reductie hangt af van de nadere uitwerking van de BA2020.*

Infographic BA2020

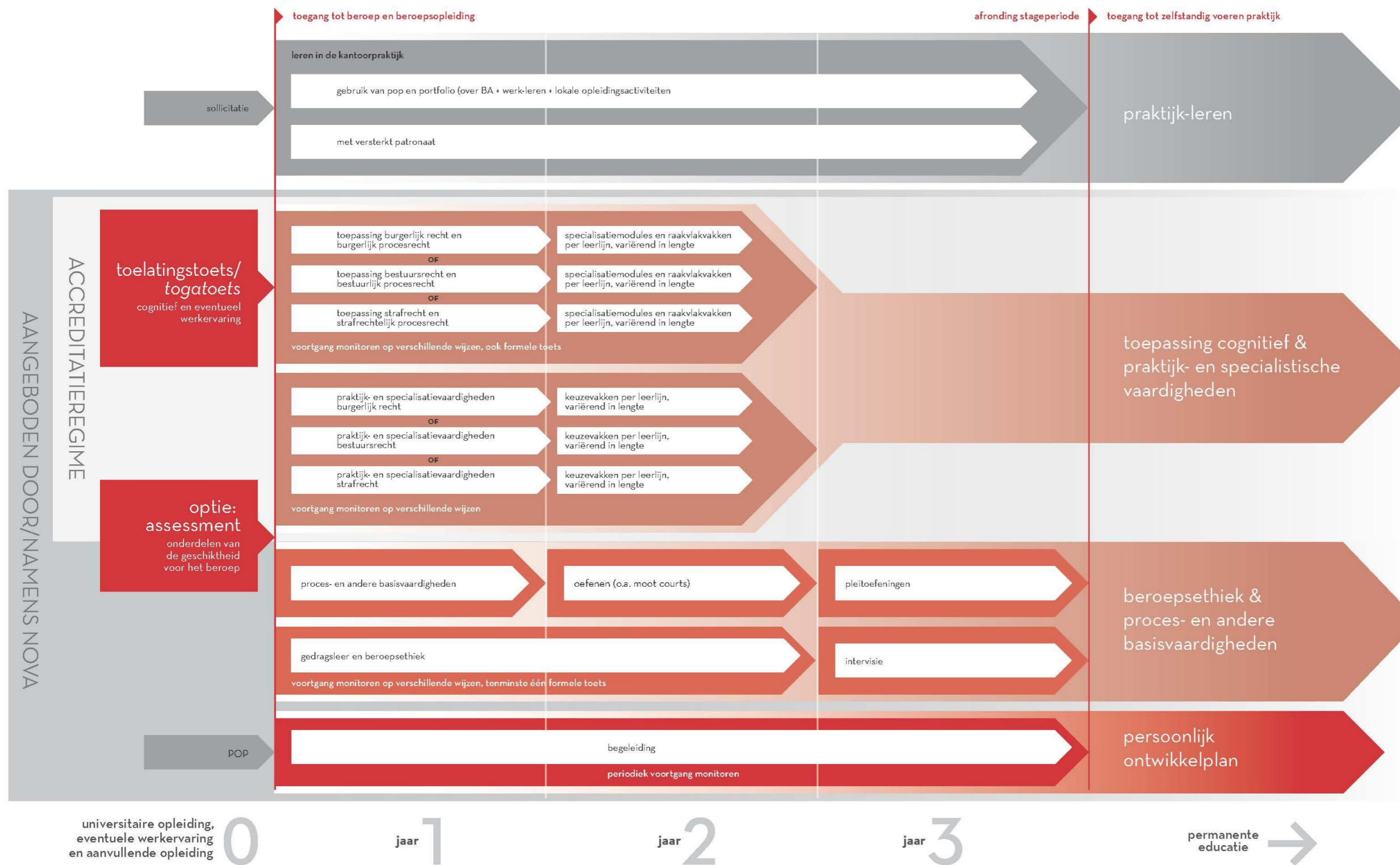
De onderstaande infographic geeft de opzet van de BA2020 weer. De contouren zijn opgedeeld in (acht) bouwstenen. Na de infographic wordt elke bouwsteen toegelicht, gevolgd door een aantal gerichte consultatievragen.

BA2020 De Beroepsopleiding voor de Advocatuur

De NOvA draagt zorg voor het (laten) aanbieden van een volledige opleiding aan advocaat-stagiaires. Kantoren en andere aanbieders kunnen onder strikte kwaliteitsvoorwaarden (accreditatieregime) een deel van het onderwijs aanbieden, namelijk toepassing cognitief & praktijk- en specialistische vaardigheden, geïntegreerd, per leerlijn.

Algemene doelen en uitgangspunten

Het onderstaand kader vat de doelen en de uitgangspunten van de algemene raad samen (zie hoofdstuk 2). Dit kader vormt het raamwerk van de contouren voor de stageperiode, inclusief de beroepsopleiding.

Doelen en uitgangspunten

- **Constateringen:**
  - De advocaat heeft een bijzondere positie in de rechtsstaat.
  - Het vakgebied van de advocaat ontwikkelt zich voortdurend (en steeds sneller).
  - Verdergaande specialisatie is onontkoombaar om de kwaliteit van de advocatuur te borgen (door juridisering en complexer recht).

- **Keuze BA2020:**
  - Doel: vorming zelfstandig advocaat die (zonder toezicht van de patroon) bekwaam kan adviseren en procederen in het gekozen rechtsgebied.
  - Vanwege de bijzondere positie van de advocaat is veel aandacht voor ethiek en gedrag nodig.
  - Vakbekwaamheid is méér dan kennis van en inzicht in het recht: BA2020 richt zich met name op de toepasbaarheid in beroepspraktijk.
  - BA2020 leidt op voor het beroep, dus breder dan het individuele kantoor.
  - BA2020 ondersteunt specialisatie én dwingt deze af.
  - BA2020 speelt proactief en snel in op de structureel veranderende omgeving.

Bouwsteen 1

Wij beschouwen de beroepsopleiding in samenhang met het praktijk-leren en de overige opleidingsactiviteiten.

Samenhang gedurende de gehele stageperiode

- **Constateringen**
  - Beroepsopleiding en de praktijk versterken elkaar:
    - Opleidingsactiviteiten en praktijk-leren binnen een kantoor zijn complementair aan de beroepsopleiding.
    - De beroepsopleiding doet recht aan het werk in de praktijk.

- **Keuze BA2020**
  - De stagiaire maakt bij aanvang van de stage een persoonlijk ontwikkelplan (POP), afgestemd op het ingangsniveau, de gewenste leerlijn, specialisatie en de werkzaamheden van het kantoor.
  - Het POP beslaat de gehele stageperiode en het geheel aan activiteiten in de stage: beroepsopleiding, praktijk-leren binnen het kantoor en lokale opleidingsactiviteiten.
  - De stagiaire verzamelt gedurende de stage resultaten uit het werk in een portfolio op een manier die ook het praktijk-leren zichtbaar maakt.
  - Patroon en mentor volgen en begeleiden de stagiaire, mede o.b.v. het POP en het portfolio.

De nadruk in de stageperiode ligt op het daadwerkelijk in de praktijk kunnen leren, gebruiken en toepassen van kennis en vaardigheden. Het werken en leren binnen de praktijk van het kantoor en binnen een rechtsgebied, het leren en oefenen binnen de beroepsopleiding en andere opleidingsactiviteiten vullen elkaar aan en versterken elkaar. Onnodige overlap wordt daarbij zoveel mogelijk vermeden. Het leveren van maatwerk staat voorop, afgestemd op een bepaalde praktijk (cliëntgroep) en/of een gespecialiseerd rechtsgebied.

Het persoonlijk ontwikkelplan (POP) brengt al deze elementen bij elkaar en is toegespitst op individuele stagiaires mét een goede (en versterkte) begeleiding door de patroon en de mentor binnen de beroepsopleiding. Het POP is een sturingsinstrument dat de activiteiten van de stagiaire gedurende de stageperiode in samenhang beschouwt. De stagiaire is eerstverantwoordelijk voor het opstellen en actualiseren van zijn of haar POP maar doet dat in nauwe en wederzijdse afstemming met en tussen de patroon en de mentor.

Het portfolio is een instrument om de resultaten van de stagiaire in alle onderdelen van de stageperiode inzichtelijk te maken en de voortgang te monitoren, met de nadruk op toepassen in de praktijk en op maatwerk. Het vullen van het portfolio is de verantwoordelijkheid van de stagiaire. Het portfolio bevat elementen als processtukken, feedback van ketenpartners, casussen, toetsresultaten, intervisie-verslagen, etc. Bij de afsluiting van de stageperiode weegt het portfolio mee in de beoordeling. Onderzocht wordt of het portfolio voor een deel in de plaats kan komen van de formele toetsing in de stageperiode. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de ervaringen van de rechtspraak en het openbaar ministerie met het gebruik van een portfolio in de opleiding.

1 Consultatievragen:

1.1) Wat vindt u van het voorstel om de activiteiten gedurende de stageperiode in samenhang te volgen en te besturen, met een duidelijke en gezamenlijke rol voor de stagiaire, de patroon en de mentor?

1.2) Wat vindt u van het voorstel om een deel van de formele toetsing te vervangen door het gebruik en beoordeling van een portfolio?

1.3) Welke andere aandachtspunten wilt u de NOvA meegeven?

Bouwsteen 2

Wij bezien de beroepsopleiding vanuit een integrale visie op de stageperiode en aansluiting op de permanente opleiding (PO).

Relatie met de Permanente Opleiding (PO)

- Constateringen en uitgangspunten
  - Bewaking en handhaving kwaliteit advocaat gedurende gehele loopbaan → NOvA formuleert samenhangende visie op de stage (met BA2020 als onderdeel) en de permanente opleiding.
- Keuze BA2020
  - Het praktijk-leren en de BA2020 vinden plaats in samenhang.
  - De BA2020 ziet toe op samenhang in deze leerlijn aan de hand van een persoonlijk ontwikkelplan (POP) voor gehele stageperiode.
  - Aan het einde van de stageperiode wordt het geheel van stagevereisten integraal beoordeeld (aan de hand van de tussentijdse monitoring, het portfolio, etc.).

In de BA2020 sluiten de onderdelen uit de gehele stageperiode ten eerste meer en beter op elkaar aan. Dit verband wordt, in afstemming met de kantoorpraktijk en de gewenste specialisatie, vastgelegd in en gemonitord via het POP van een stagiaire. Ten tweede wordt in de POP zo mogelijk ook al gereflecteerd op de samenhang met de verdere opleiding van de stagiaire in de permanente opleiding die na de stage volgt.

De precieze aansluiting tussen de stage en de daarop volgende permanente opleiding valt buiten het kader van het huidige BA2020 project. De NOvA realiseert zich echter terdege dat dit een belangrijk onderwerp voor nadere uitwerking is.

Het opleiden van de advocaat stopt immers niet bij het einde van de stageperiode, integendeel. In samenhang met de wens om door meer specialisatie tot een verdere kwaliteitsverbetering te komen, kan gedacht worden aan de mogelijkheid om de specialisatie-modules (per leerlijn) die in de BA2020 worden aangeboden, ook te verplichten voor advocaten die, na de afronding van de stageperiode, besluiten zich te bekwamen op een ander rechtsgebied. Vóór wisseling van rechtsgebied zou de advocaat extra PO punten dienen te behalen op het betreffende specialisatie-gebied zodat een kwalitatief minimumniveau geborgd kan worden.

Een ander aspect in dit verband is de mogelijke en grotere betrokkenheid van specialisatieverenigingen en andere gespecialiseerde opleiders (zoals 'Grotius') bij het inrichten van specialisatiemodules, zowel binnen de stageperiode als in de permanente opleiding.

In aanvulling op verdere specialisatie zou in de toekomst ook het rechtsgebiedenregister meer dwingend gebruikt kunnen worden: in dat register, dat raadpleegbaar is voor rechtzoekenden, zouden (enkel) advocaten kunnen worden opgenomen die qua opleiding aantoonbaar gespecialiseerd zijn op een bepaald rechtsgebied of praktijk (verkregen door bijvoorbeeld opleiding en/of lidmaatschap van een specialisatievereniging). Ook dit is een mogelijk onderwerp voor nadere uitwerking.

2 Consultatievragen:

2.1) Welke aandachtspunten wilt u de NOvA meegeven voor het formuleren van een samenhangende visie op de stage en de daarop volgende permanente opleiding?

Bouwsteen 3

De beroepsopleiding selecteert aan de voorkant op 1) cognitieve kennis én 2) mogelijk ook op niet-leerbare vaardigheden die mede bepalend zijn voor de geschiktheid voor het beroep.

Ad 1) een cognitieve toelatingstoets

Een minimaal cognitief (juridisch-inhoudelijk) ingangsniveau voor de BA2020 voorkomt de noodzaak van 're-teaching' binnen de beroepsopleiding en binnen kantoren, waardoor de beroepsopleiding kan focussen op het toepassen van kennis en vaardigheden in complexe casussen. Het maakt de opleiding efficiënter (onnodige herhaling wordt vermeden), effectiever (meer aandacht voor de toepassing) en de toets verhoogt mogelijk ook het ingangsniveau.

Cognitieve toelatingstoets ('togatoets') BA2020

- Constateringen
  - Ook in de universitaire opleiding toenemende specialisatie.
  - Wordt versterkt door Bachelor/Master structuur.
  - Gevolg: grotere verscheidenheid in uitstroom universiteit.
  - Vaak is het eindniveau van de universiteit onvoldoende voor startniveau BA (ondanks convenant civiel effect).
- Keuze BA2020
  - Alleen toelaten na succesvol afronden generieke toelatingstoets, dus niet per leerlijn.
  - Gericht op cognitieve aspecten: juridisch-inhoudelijke basiskennis.
  - De NOvA is verantwoordelijk voor het niveau van de toelatingstoets.
  - Geen eisen aan eventuele noodzakelijke voorbereiding (zelfstudie, Summercourse, werken als paralegal, kopstudie, etc.)

De toelatingstoets is cognitief van aard en toetst in de breedte van het juridische vakgebied; er wordt niet al ingezoomd op de leerlijnen of specialisaties die de stagiaire in de BA2020 kan kiezen, c.q. op de universiteit heeft gekozen.

In deze contouren is de toelatingstoets selecterend van aard: als de stagiaire de toets niet haalt, wordt deze niet tot de BA2020 toegelaten.

De voorbereiding op de toelatingstoets vindt plaats buiten het domein en verantwoordelijkheid van de BA2020: het is aan potentiële stagiaires zelf om op de toets voorbereid te zijn, waarbij voorstelbaar is dat kantoren, opleidingsinstituten en universiteiten daaraan een bijdrage leveren.

Rondom de toelatingstoets dient, naast de concrete invulling ervan, nog een aantal zaken uitgewerkt te worden, zoals de precieze positionering in de tijd (voorafgaand aan of in het begin van de BA2020? Vóór beëdiging?), het regime rondom de toets (is herkansing mogelijk? Hoe lang blijft een positieve uitslag geldig?) en de relatie met de selectie die op kantoren plaatsvindt.

Het idee van de cognitieve toelatingstoets is in een aantal workshops uitgebreid besproken, waarbij brede steun is uitgesproken. Wel is, naast het signaleren van de hiervoor genoemde nog uit te werken zaken, gewaarschuwd voor een mogelijke toegangsdramp die de toets opwerpt voor potentiële stagiaires (en daarmee mogelijk een kleinere instroom in de advocatuur). De NOvA is zich daarvan bewust, maar meent vooralsnog dat deze opweegt tegen de kwaliteitsimpuls die deze toets voorziet te brengen.

Op termijn zou de toelatingstoets voor de advocatuur, in afstemming met de rechterlijke macht en het OM, kunnen verder ontwikkelen tot een zogenoemde togatoets, die toegang geeft tot de beroepsopleiding voor alle togadragers.

3 Consultatievragen:

3.1) Wat vindt u van het voorstel voor een cognitieve toelatingstoets?

3.2) Moet voor de afbakening van de cognitieve toelatingstoets worden uitgegaan van de brede kern van de juridisch-inhoudelijke basiskennis die voor elke startende advocaat als minimaal startpunt zou moeten gelden?

3.3) Welke juridisch-inhoudelijke basiskennis zou naar uw mening in elk geval in de toelatingstoets moeten worden opgenomen?

3.4) Zou de toelatingstoets op meer elementen moeten zien dan enkel juridisch-inhoudelijke basiskennis, zoals bijvoorbeeld (schriftelijke) communicatie of analytische capaciteiten?

3.5) Welke aandachtspunten wilt u de NOvA bij dit onderwerp verder nog meegeven?

Ad 2) Optioneel onderdeel van de toelatingstoets: een assesment

Op basis van o.a. de (positieve) ervaringen bij de rechterlijke macht en het openbaar ministerie zou onderzocht kunnen worden of, naast het toetsen van een (minimum-)niveau aan juridisch-inhoudelijke kennis, ook de geschiktheid voor het beroep van advocaat vooraf kan worden beoordeeld. Het gaat daarbij met name om niet of moeilijk leerbare kenmerken, ofwel eigenschappen die praktisch niet of nauwelijks in een beroepsopleiding nog (aan)geleerd kunnen worden.

Ook toelating op basis van geschiktheid voor het beroep?

- Constateringen en uitgangspunten
  - De stage heeft als doel de stagiaire te vormen tot zelfstandig advocaat.
  - Een beroepsopleiding ziet met name op het toepassen van kennis.
- Keuze BA2020
  - *Optie:* BA2020 toetst ook de 'geschiktheid voor het beroep'.
  - Dit betreft kenmerken die deels al bij aanvang BA2020 zichtbaar zijn én niet of moeilijk 'leerbaar' zijn:
    - abstract / logisch denkvermogen, analytisch vermogen, logisch redeneren,
    - intelligentie,
    - lerend vermogen, zelfreflectie,
    - omgevings sensitiviteit, empathisch vermogen,
    - schriftelijke en mondelinge uitdrukkingvaardigheid.
  - BA2020 verkent mogelijkheid assesment
    - als onderdeel van de toelatingstoets?

Een assesment zou niet selecterend van aard hoeven zijn; het kan ook verbeter- en aandachtspunten voor het vervolg van de opleiding bieden, specifiek voor vaardigheden die nog wél leerbaar zijn en verder ontwikkeld kunnen worden.

Net als de cognitieve toelatingstoets is het assesment, als onderdeel van de toelating tot de BA2020, in de workshops besproken. Door een aantal deelnemers werd een assesment op het vlak van oordeelsvorming en intelligentie als positief ervaren. De meerderheid was echter kritisch over het nut en de noodzaak van een assesment. Door een assesment (met daarin de 'mal' voor 'de advocaat') zou de voor een brede en gevarieerde balie benodigde diversiteit aan (typen) advocaten verdwijnen. Ook zou het op te lossen probleem zich niet verhouden tot de verwachte complexiteit van een dergelijk assesment.

3 Consultatievragen:

3.6) Wat vindt u van het voorstel om ook de niet-leerbare vaardigheden, die medebepalend zijn voor de geschiktheid voor het beroep van advocaat, vooraf te toetsen?

3.7) Hoe verhoudt het toetsen van de niet-leerbare vaardigheden zich tot de praktijk van sommige kantoren om zelf stagiaires op deze wijze te selecteren?

3.8) Welke aandachtspunten wilt u de NOvA bij dit onderwerp meegeven?

Bouwsteen 4

De stageperiode heeft een gecoördineerde en samenhangende sturing vanuit het POP en het portfolio, onder regie van een versterkt patronaat.

De versterking van het patronaat, in samenhang met middelen als het POP en het portfolio, leidt tot meer integratie en onderlinge versterking van de stage, met daarin de beroepsopleiding, het praktijkleren binnen kantoren en lokale opleidingsactiviteiten. Van de patroon wordt, naast het inhoudelijk begeleiden in de praktijk binnen het kantoor en op het rechtsgebied, een betrokken en coachende rol verwacht als professioneel opleider, gericht op het uiteindelijk kunnen functioneren van een stagiaire-advocaat als zelfstandig advocaat.

Versterking van de rol van het patronaat

- **Constateringen**
  - Het patronaat is essentiële factor in de opleiding en de vorming van de advocaat.
  - Het patronaat heeft een grote complementaire rol naast de BA2020.
  - Invulling patronaat is te vaak onvoldoende (tijd, niveau, relatie BA).
  - Grote kantoren hebben vaak een bredere opleidings-/begeleidingsstructuur.
  - Het buitenpatronaat biedt onvoldoende waarborgen voor de kwaliteit.

- **Keuze BA2020**
  - Handhaven van één eindverantwoordelijk patroon (met erkenning van meerwaarde van bredere begeleidingsstructuur).
  - Sterkere samenhang tussen de patroon, de mentor in de BA2020, de mentor in de lokale raad van de orde én mogelijk de mentor binnen geaccrediteerde opleiders.
  - Kwaliteit van het patronaat versterken en borgen
→ strengere eisen en selectie, zoals een (landelijk?) verplichte patroonscursus?
  - Versterken binding patroon met BA

Tijdens de workshops is, in het kader van de breed gedeelde noodzaak tot versterking van het patronaat, ook aandacht gevraagd voor de rol van de mentor. Het gaat dan zowel om de mentor die (in de huidige opzet) vanuit de BA actief is, als – maar in mindere mate genoemd – de mentor in de lokale raad van de orde, én de mentor bij geaccrediteerde opleiders. Als de verschillende onderdelen van de stageperiode meer geïntegreerd moeten worden, hetgeen beoogd is, zou ook de afstemming tussen stagiaire, patroon én mentor(en) verder geïntensiveerd moeten worden. De beoogde integratie werd ondersteund in de workshops. Tegelijkertijd werd in dat verband gewaarschuwd voor 'bureaucratisering'.

Tevens is in dit verband aandacht gevraagd voor:

- De gewenste bescherming van de stagiaire tegen een onvoldoende functionerende patroon,
- De mogelijkheid om enerzijds het begeleiden en anderzijds het (mede-)beoordelen niet langer beide in handen van eenzelfde patroon te leggen,
- De mogelijk te stellen (en landelijk te harmoniseren) extra eisen aan de patroon en het patronaat, en
- De behoefte van de lokale raden van de orde aan meer wettelijke mogelijkheden om potentiële patroons af te kunnen wijzen, waarbij vaak het geval werd genoemd waarin patroon en stagiaire niet binnen eenzelfde kantoor werkzaam zijn.

4 Consultatievragen:

4.1) Wat vindt u van het voorstel om de eisen aan het patronaat te verhogen? Aan welke eisen denkt u?

4.2) Wat vindt u van het voorstel om de afstemming rondom de stagiaire, tussen patroon en mentor(en), te intensiveren, zodat aan de stagiaire meer maatwerk geleverd kan worden?

4.3) Zijn er in uw beleving verschillen in de invulling van het patronaat tussen grote en kleine(re) kantoren waarmee de NOvA rekening moet houden?

4.4) Welke aandachtspunten wilt u de NOvA meegeven ten aanzien van het patronaat?

Bouwsteen 5

Tijdens de stageperiode wordt de vooruitgang van de stagiaire bij het toepassen van kennis en vaardigheden continu gemonitord.

Monitoring heeft als primaire doel de stagiaire een (bij zijn POP) passende leerroute te bieden en hem optimaal te begeleiden in zijn opleiding. Daarmee wordt het ook mogelijk om vroegtijdig bij te sturen wanneer de voortgang onvoldoende is. O.a. in de medische professie zijn goede ervaringen met deze aanpak opgedaan.

Onderzocht wordt of die continue monitoring op een andere wijze ingericht kan worden dan (enkel) met formele toetsen; het gebruik van het portfolio is in dit verband al eerder genoemd. Bovendien zou minder toetsen een positief effect kunnen hebben op de thans geconstateerde grote 'toetsgerichtheid' van stagiaires.

Voortgang monitoren

- Constateringen en uitgangspunten
  - BA2020 en praktijk-leren zijn majeure instrumenten om de kwaliteit en het onderscheidend vermogen van de advocatuur verder te bevorderen.
- Keuze BA2020
  - BA2020 heeft een selecterend karakter
    - BA2020 selecteert gedurende gehele opleiding, niet alleen met de toelatingstoets.
  - BA2020 monitort voortgang en ontwikkeling stagiair
    - periodieke toets voortgang op leerlijn en geschiktheid advocatuur.
    - knelpunten vroegtijdig signaleren → waar mogelijk bijsturen, zo nodig uitstromen?
  - BA2020 benut verschillende toetsinstrumenten
    - selecterende toelatingstoets bij aanvang, tussentijdse monitoring, een vorm van afrondend examen.
    - (niet-verplichtende) diagnostische zelftoets bij aanvang vakken.
    - (indien relevant) formele toets bij afsluiting vakken.
  - BA2020 verkent aanvullende instrumenten
    - *moot courts* als toets van vaardigheden en toepassen kennis.
    - POP en portfolio om samenhang van opleidingsactiviteiten te bewaken.

Ten aanzien van dit onderwerp dient nog een verdere uitwerking plaats te vinden, waarbij gebruik kan worden gemaakt van ervaringen bij andere professionele beroepsgroepen. Naast de toelatingstoets aan de voorkant van de BA2020, het instrument van continue monitoring en het gebruik van het portfolio tijdens de stageperiode, kan nog gedacht worden aan de opzet van een afsluitend examen,

waar de stagiaire aan het einde van diens stageperiode op een aantal onderdelen uit het advocatenvak laat zien dat hij of zij de opgedane kennis en vaardigheden in de praktijk kan toepassen.

5 Consultatievragen:

5.1) Wat vindt u van het voorstel om meer tussentijds de ontwikkeling van de stagiaire te monitoren als basis voor begeleiding en sturing, in plaats van (enkel) formele toetsen?

5.2) Welke middelen ziet u nog meer om de stagiaire binnen de BA2020 optimaal te begeleiden?

5.3) Welke aandachtspunten wilt u de NOvA bij dit onderwerp meegeven?

Bouwsteen 6

De basis van de beroepsopleiding bestaat uit een stevig deel ethiek en proces- en andere basisvaardigheden. Daarnaast gaat het om het (geïntegreerd) toepassen van cognitief (juridisch-inhoudelijke) kennis en praktijk- en specialistische vaardigheden, binnen een leerlijn.

Deze bouwsteen refereert specifiek aan de twee op pagina 8 en 9 prominent weergegeven elementen van de BA2020:

- A) Ten eerste het blok 'Beroepsethiek en proces- en andere basisvaardigheden',
- B) Ten tweede het blok 'Toepassing cognitief en praktijk- & specialistische vaardigheden'.

Inhoud BA2020 (1)

- Constateringen en uitgangspunten
  - De balie kent diversiteit in praktijken en cliëntgroepen, grofweg: groot/zakelijk, MKB, particulier/sociaal.
  - Diversiteit leidt tot deels verschillende opleidingsbehoeften, naast de gemeenschappelijke (balie-brede) basis.
  - BA2020 ondersteunt en dwingt specialisatie af.
- Keuze BA2020
  - **Gemeenschappelijke basis:**
    - Ethiek/gedrag en basisvaardigheden van de advocaat, in gemengde groepen, door NOvA verzorgd.
    - Basisvaardigheden betreffen in elk geval analytische en (digitale) informatievaardigheden, pleiten/betogen/argumenteren, mediation/comparitie, getuigenverhoor, confraternele vaardigheden, omgang met ketenpartners en de positie van de advocaat binnen de rechtsstaat.
  - BA2020 biedt ruimte voor verschillen tussen praktijken en de opleidingsactiviteiten van de kantoren
  - BA2020 waarborgt een brede basiskennis, met daarboven opleidings-onderdelen die zijn gericht op specialisatie
  - Onderscheid naar praktijken en cliëntgroepen is in de basis van de BA2020 niet opportuun

De stageperiode is een praktijk- en toepassingsgerichte combinatie die start met een basismodule per leerlijn in homogene groepen. Deze combinatie gaat vervolgens geleidelijk – nog steeds binnen de gekozen leerlijn – over in de specialisatiefase waar het onderwijs in meer homogene groepen plaatsvindt.

Inhoud BA2020 (2)

- Constateringen en uitgangspunten
  - BA2020 is generieke basisopleiding voor de advocatuur.
  - BA2020 doet recht aan verschillen tussen praktijken.
  - Heterogene groepen hebben wezenlijke meerwaarde voor de balie, onder meer bij ethiek en proces- en andere basisvaardigheden.
  - Homogene groepen bevorderen de efficiëntie van het onderwijs, met name in de specialisatiefase.

- Keuze BA2020
  - BA2020 heeft een indeling in 3 (inhoudelijke) leerlijnen: burgerlijk recht, bestuursrecht, strafrecht, inclusief procesrecht per leerlijn.
  - BA2020 biedt toepassings- en praktijkgerichte verdieping.
  - BA2020 biedt géén niveaudifferentiatie.
  - BA2020 stemt (waar nodig) vaardighedenonderwijs af op de leerlijnen.
  - BA2020 biedt ruimte voor kantoren voor onderdelen die zijn gericht op de kantoorpraktijk (met een vorm van kwaliteitsborging).
  - Naarmate verder gevorderd in de leerlijn (specialisatie) worden de groepen homogener van aard.

Ad A) Beroepsethiek en proces- en andere basisvaardigheden

Binnen de balie bestaat een breed gedeelde opvatting dat de gemeenschappelijke basis van een beroepsopleiding voor advocaten bestaat uit (het toepassen van) ethiek en andere basisvaardigheden voor de advocaat (gekoppeld aan het procesmonopolie), waarbij het onderwijs in gemengde groepen een meerwaarde heeft. Deze zienswijze is in de workshops bevestigd.

Het onderwerp ethiek, in theoretische context maar vooral in gebruik en toepassing, is aangewezen als een cruciaal onderwerp in de beroepsopleiding voor de kwaliteit van startende (maar onverkort ook voor gevorderde) advocaten. Aangegeven is dat het ethiekonderwijs een nog prominenter en daarmee wellicht ook omvangrijker deel zou moeten uitmaken van de BA2020. Dit hangt nauw samen met een breed gedragen beeld dat de advocaat zich zeer wel bewust moet zijn van diens bijzondere rol in de rechtsstaat en hoe daarin te handelen.

Ad B) Toepassing cognitief en praktijk- & specialistische vaardigheden

Uitgaande van een cognitieve en selecterende toelatingstoets aan de voorkant van de beroepsopleiding, kan vertraging in de BA2020 door een ongelijk niveau in de cognitieve voorkennis voor een groot deel voorkomen worden. Het gaat, zoals het een beroepsopleiding betaamt, om het oefenen en daadwerkelijk toepassen van kennis.

Het streven is om dit onderdeel van de BA2020 in (maximaal) twee jaar te doen.

Dit onderdeel van de BA2020 is opgezet aan de hand van drie (uit de huidige BA bekende) leerlijnen: burgerlijk recht, bestuursrecht en strafrecht. Binnen die leerlijnen wordt redelijk snel naar een specialisatie toegewerkt, met, nogmaals, de nadruk op de toepassing van procesrecht en specialisatie binnen een leerlijn. Binnen dit onderdeel van de BA2020 wordt bewust gestreefd naar onderwijs in meer homogene groepen, aangezien het bereiken van een hoger niveau binnen een gespecialiseerde module daarbij in het algemeen meer gebaat is.

De invulling van de praktijk- & specialistische vaardigheden en van de keuzevakken per leerlijn wordt afgestemd op de wensen van kantoren en ook bijvoorbeeld specialisatieverenigingen, voorzover zij breed leven en passen bij de uitgangspunten en ambities van de BA2020. Op die manier geeft de BA2020 ruimte aan kantoren om zelf hun praktijk vorm te geven en stagiaires een kantoor-eigen identiteit mee te geven.

Per leerlijn worden vaardigheden en de toepassing van cognitie geïntegreerd aangeboden, zodat beide elementen elkaar versterken en integraal onderwijs mogelijk is.

Naast specialisatiemodules is plaats ingeruimd voor zogenoemde raakvlakvakken: vakken die betrekking hebben op de steeds meer voorkomende raakvlakken en verbindingen tussen de drie leerlijnen. Ook deze raakvlakvakken kunnen door de stagiaire in het POP worden ingevuld aan de hand van diens praktijk en specialisatie-voorkeuren.

Bij de bespreking van de contouren in de workshops, was brede overeenstemming over deze indeling, mét de opmerking dat de concrete invulling van, en het onderscheid tussen, proces- en andere basisvaardigheden enerzijds, en praktijk- & specialistische vaardigheden anderzijds, verder uitgewerkt zou moeten worden om een goed beeld te krijgen. Onderstaand wordt hiervan een eerste, niet-limitatieve invulling geschetst, die uiteraard ook onderwerp van consultatie is.

Proces- & andere basisvaardigheden	Voorbeelden van praktijk- & specialistische vaardigheden
(gemeenschappelijke en generieke basisvaardigheden, in gemengde groepen, in 'het NOvA domein', samen met Ethiek)	(per leerlijn opgezet, in meer homogene groepen, in het – mogelijk – geaccrediteerde domein, samen met Toepassing cognitief) <i>De invulling van deze vaardigheden is afhankelijk van de gekozen leerlijn en/of de praktijk, danwel van de invulling van de (geaccrediteerde) aanbieder (zie bouwsteen 8). Daarom kunnen hier enkel ter illustratie voorbeelden worden genoemd.</i>
<i>Procederen: pleiten, betogen, argumenteren, getuigenverhoor</i>	<i>'Specialisatiemodule getuigenverhoor in het fiscaal-economische strafrecht'</i> <i>'Specialisatiemodule gevorderde retorica'</i>
<i>Adviseren: schriftelijke en mondelinge communicatie</i>	<i>'Specialisatiemodule communicatie met BOPZ cliënten'</i> <i>'Specialisatiemodule Engelstalig adviseren mergers & acquisitions'</i> <i>'Praktijkmodule grote kantoren omgang met multinationals'</i>
<i>Mediation en comparitie</i>	<i>'Specialisatiemodule mediation personen- en familierecht'</i>
<i>Onderhandelen</i>	<i>'praktijkmodule onderhandelen bij kantoor X'</i>
<i>Oplossingsgericht werken</i>	..
<i>Confraternele vaardigheden</i>	..
<i>Omgang met ketenpartners en positie binnen de rechtsstaat</i>	..
<i>Analytische en digitale informatie-vaardigheden</i>	..
<i>Ondernemerschap</i>	
..	<i>'Specialisatiemodule financiële en WWFT kennis'</i> <i>'Specialisatiemodule gefinancierde rechtsbijstand',</i> <i>etc.</i>

6 Consultatievragen:

6.1) Wat vindt u van de vergrote aandacht voor ethiek in de BA2020?

6.2) Wat vindt u van de voorgestelde indeling tussen een generiek deel met ethiek en basisvaardigheden voor advocaten, in gemengde groepen, en een per leerlijn opgezet specifiek specialisatie-deel, in meer homogene groepen?

6.3) Welke (mogelijk andere of aanvullende) vaardigheden moeten volgens u deel uitmaken van de 'proces- & andere basisvaardigheden' voor advocaten in opleiding (de linker-kolom van de bovenstaande tabel)?

6.4) Welke andere aandachtspunten wilt u de NOvA bij dit onderwerp meegeven?

Bouwsteen 7

De beroepsopleiding biedt een toepassings- en praktijkgerichte verdieping van cognitie, toewerkend naar een eerste specialisatie.

Door middel van een betere integratie tussen de stage en de beroepsopleiding wordt specialisatie in de BA2020 gestimuleerd, maar ook daarna gecontinueerd in de PO fase. Gedacht kan worden aan het periodiek blijven toetsen – na de BA2020 - van cognitie in die rechtsgebieden waarop de advocaat aangeeft een specialist te zijn en van ethisch handelen. Bij wisseling van rechtsgebied wordt de advocaat getoetst op kennis voordat de advocaat actief mag optreden in het betreffende rechtsgebied.

Specialisatie

- Constateringen en uitgangspunten
  - Specialisatie is onontkoombaar om kwaliteit van advocatuur te borgen → de beroepsopleiding ondersteunt en dwingt specialisatie af.
  - Specialisatie kan zowel vakinhoud als de kantoorpraktijk betreffen.
  - Specialisatie is van belang gedurende de hele carrière.
- Keuze BA2020
  - BA2020 biedt een brede basis en daarboven een eerste specialisatie.
  - BA2020 biedt daartoe specialistische en verdiepende modules → toepassingsgericht en actueel in het vakgebied.
  - BA2020 betreft specialisatieverenigingen en kantoren bij invulling specialisatievakken.
  - BA2020 verzorgt specialistische vakken in meer homogene groepen.
  - BA2020 biedt specialisatieverenigingen en kantoren ruimte voor de uitvoering van specialisatiemodules.

Bij bespreking van dit onderwerp in de workshops werd in algemene zin de noodzaak tot verdere specialisatie ondersteund, waarbij specialisatie zowel op een rechtsgebied als op een bepaalde kantoorpraktijk of cliëntengroep betrekking zou kunnen hebben. Aandacht werd gevraagd voor de algemene praktijk en de vraag in hoeverre die ook een specialisatie op zich vormt.

7 Consultatievragen:

7.1) Wat vindt u van het voorstel voor sterkere stimulering van specialisatie in (het tweede deel van) de stageperiode, ter voorbereiding op verdere specialisatie na de stage?

7.2) Welke aandachtspunten wilt u de NOvA bij dit onderwerp meegeven?

Bouwsteen 8

De NOvA draagt zorg voor het zelf, of door een derde laten, aanbieden van de volledige BA2020. Kantoren en andere aanbieders kunnen onder een accreditatieregime een deel van het onderwijs aanbieden.

De NOvA voelt zich, ook los van de wettelijke verplichting daartoe, verantwoordelijk voor het integraal aanbieden van een kwalitatief hoogwaardige beroepsopleiding voor alle stagiaires. De NOvA doet dat zelf of zal de opleiding in opdracht door een andere partij laten aanbieden.

Andere aanbieders (bijvoorbeeld (samenwerkingsverbanden van) kantoren, commerciële opleiders, specialisatieverenigingen en universiteiten) worden in staat gesteld om het blok 'toepassing cognitief en praktijk- & en specialistische vaardigheden', per leerlijn, aan te bieden. Daarbij geldt nadrukkelijk de eis van een geïntegreerd aanbod; 'cherry picking' en het daarmee ontstaan van een onsamenhangend geheel van losse cursussen moet voorkomen worden.

Omdat de NOvA eindverantwoordelijk is en blijft voor een gedegen beroepsopleiding, geldt voor deze aanbieders een stevig accreditatieregime en blijft de formele toetsing in handen van de NOvA.

Het onderdeel 'beroepsethiek en proces- & andere basisvaardigheden' houdt de NOvA sowieso aan zichzelf. Dat deel geldt als de 'basisopleiding' voor het advocaat-zijn, met ethiek, de rol van de advocaat in de rechtsstaat en de procesvaardigheden als pijlers én daarmee als een belangrijk instrument voor de verdere kwaliteitsverhoging van de Nederlandse advocatuur.

8 Consultatievragen:

8.1) Wat vindt u van het voorstel om een geïntegreerd deel van de beroepsopleiding, onder een streng accreditatieregime, door derden te laten verzorgen?

8.2) Welke aandachtspunten wilt u de NOvA bij dit onderwerp meegeven?

Ter afsluiting

9 Tot slot:

9.1) Kunt u een cijfer geven dat uw waardering uitdrukt voor de contouren van de beroepsopleiding voor advocaten in 2020?

9.2) Zijn er onderwerpen die u mist? Zo ja, op basis waarvan vindt u het noodzakelijk dat de NOvA aandacht aan deze onderwerpen zou moeten besteden in de BA2020?

9.3) Wat zijn volgens u in het algemeen, dus ook buiten de genoemde bouwstenen, de belangrijkste aandachtsvelden waar de NOvA aandacht aan zou moeten besteden aangaande de BA2020?

9.4) Heeft u nog andere opmerkingen of suggesties naar aanleiding van het consultatiedocument?

Hartelijk dank voor uw bijdrage!

Bijlage 1 Juridisch kader

Vet: Advocatenwet,
Cursief: Besluit beroepsvereisten en convenant civiel effect
Niet gemarkeerd: Verordening op de Advocatuur

1. Toegang tot de Balie

1.1 Wie mogen een verzoek tot inschrijving indienen?

- **Verzoek tot inschrijving op basis van een Nederlandse rechtenopleiding**
Uit artikel 2, eerste lid, onder a en b, van de Advocatenwet volgt dat een verzoek tot inschrijving kan worden ingediend door degene die aan een Nederlandse universiteit met goed gevolg een afsluitend examen, dat voldoet aan het besluit beroepsvereisten, heeft afgelegd en daardoor de graad bachelor en master op het gebied van het recht, het doctoraat in de rechtsgeleerdheid of het recht om de titel meester te voeren heeft behaald dan wel verkregen.
  - **Civiel effect**
In artikel 1 van het Besluit beroepsvereisten advocatuur en in het convenant civiel effect, dat een uitwerking hiervan is en dat is overeengekomen tussen de NOvA, de Raad voor de Rechtspraak, het Openbaar Ministerie en de juridische faculteiten van de Nederlandse universiteiten, is geregeld bij welke vakken en punteneisen een juridische opleiding voldoet aan het 'civiel effect'.
  - **Gelijkstelling HBO bachelor**
Het Besluit beroepsvereisten advocatuur regelt eveneens, in artikel 1b, dat het met goed gevolg afronden van een afsluitend examen van de opleiding HBO-rechten aan de hogeschool in combinatie met een schakelprogramma dat aan de in dat artikel genoemde eisen voldoet, wordt gelijkgesteld aan de bachelor op het gebied van recht uit artikel 2, eerste lid, onder a, van de Advocatenwet.
- **Verzoek tot inschrijving op basis van een rechtenopleiding in de EU/EER of Zwitserland**
Ook wie in een andere EU-lidstaat, de EER of Zwitserland met goed gevolg het afsluitend examen van een opleiding op het gebied van het recht of een daaraan gelijkwaardige opleiding heeft afgelegd, kan om inschrijving verzoeken. Dit volgt uit artikel 2, vierde lid van de Advocatenwet. De algemene raad onderzoekt dan de gelijkwaardigheid aan de beroepsvereisten uit artikel 2, tweede lid, van de Advocatenwet.

1.2 Hoe werkt de inschrijvingsprocedure?

- **Indienen verzoek bij de raad van de orde**
Een verzoek tot inschrijving wordt ingediend bij de raad van de orde in het arrondissement waar de verzoeker kantoor wenst te houden, samen met een verklaring omtrent het gedrag en, indien de verzoeker eerder als advocaat ingeschreven is geweest, een document waaruit blijkt dat hij niet tuchtrechtelijk is veroordeeld, in staat van faillissement heeft verkeerd of dat de schuldsaneringsregeling natuurlijke personen op hem van toepassing is geweest. Dit volgt uit artikel 2, vijfde en zesde lid, van de Advocatenwet.
- **Beëdiging door de rechtbank**
Tenzij de raad weigert het verzoek in behandeling te nemen, zendt hij een afschrift van het verzoek en de bijhorende documenten en verklaringen aan de rechtbank in het arrondissement waar de verzoeker kantoor wenst te houden ten behoeve van de beëdiging van de verzoeker (artikel 2, zevende lid, van de Advocatenwet).

De raad van de orde kan op grond van artikel 4, eerste lid, van de Advocatenwet, weigeren het verzoek tot inschrijving in behandeling te nemen, indien:

- **verzoeker niet voldoet aan de in de artikelen 2 en 2a gestelde vereisten voor de inschrijving, dan wel indien hij de in deze artikelen bedoelde verklaringen of documenten niet heeft overgelegd;**
- **de gegronde vrees bestaat dat de verzoeker als advocaat inbreuk zal maken op de voor advocaten geldende wetten, verordeningen en besluiten of zich anderszins zal schuldig maken aan enig handelen of nalaten dat een behoorlijk advocaat niet betaamt; of**
- **de verzoeker op grond van artikel 8c, derde lid, van het tableau is geschrapt zonder dat alsnog de daar bedoelde verklaring kan worden overgelegd en het verzoek wordt ingediend binnen een door de algemene raad nader te bepalen termijn na de schrapping.**

Na ontvangst van het afschrift van het verzoek en de daarbij overgelegde verklaringen en documenten worden advocaten op requisitoir van het openbaar ministerie beëdigd door de rechtbank in het arrondissement waarin zij kantoor wensen te houden. Van de beëdiging wordt door de griffier van de rechtbank kennisgegeven aan de secretaris van de algemene raad met het oog van de verwerking hiervan op het tableau (artikel 3, eerste lid, van de Advocatenwet).

2. De stage

2.1 Wat is de duur van de stage en wanneer vangt de stage aan?

- **Duur**
Elke advocaat, die voorwaardelijk is ingeschreven op basis van artikel 2, eerste lid, onder a of b, of artikel 2, vierde lid, van de Advocatenwet, is verplicht gedurende de eerste drie jaren waarin hij is ingeschreven als stagiaire de praktijk uit te oefenen onder begeleiding van een andere advocaat, de patroon, en bij deze kantoor te houden (artikel 9b, eerste lid, van de Advocatenwet).
- **Aanvang**
De stage vangt aan op het moment dat de stagiaire is beëdigd, de stage en de patroon zijn goedgekeurd en de uitoefening in de praktijk is aangevangen (artikel 3.1 van de Verordening op de advocatuur (Voda)).

2.2 Hoe worden de stage en de beoogd patroon goed- of afgekeurd?

- **Goedkeuring van de stage en de beoogd patroon**
De raad van de orde is belast met de goedkeuring van de stage en de beoogd patroon. De stagiaire dient het verzoek om goedkeuring van de stage en de beoogd patroon in, door middel van een door de algemene raad vastgesteld formulier met daarbij over te leggen stukken (artikel 3.5 van de Voda).

De raad van de orde kan de goedkeuring van de stage en de beoogd patroon om een aantal redenen onthouden, namelijk indien:

- tuchtrechtelijke of strafrechtelijke sancties zijn opgelegd aan de beoogd patroon of zijn kantoor;
- tuchtrechtelijke klachten zijn ontvangen over de beoogd patroon of met betrekking tot hem of zijn kantoor onregelmatigheden of gegronde bedenkingen zijn gebleken;
- de beoogd patroon korter dan een periode van zeven jaar in Nederland als advocaat is ingeschreven of ingeschreven is geweest (bij een advocaat benoemd op grond van artikel 2a van de advocatenwet vier jaar);
- de beoogd patroon geen cursus of opleiding voor patroons heeft gevolgd;
- de beoogd patroon reeds patroon is hetzij van een buitenstagiaire, hetzij van een stagiaire-ondernemer;
- de beoogd patroon reeds patroon is van twee of meer stagiaires en de duur van de stage van een van die stagiaires korter is dan een jaar;
- de beoogd patroon niet geschikt wordt geacht als patroon;

- op andere gronden valt te verwachten dat er onvoldoende begeleiding zal zijn in de uitoefening van de praktijk.

De raad van de orde onthoudt de goedkeuring in ieder geval:

- indien de beoogd patroon korter dan een aaneengesloten periode van vijf jaar in Nederland als advocaat is ingeschreven of ingeschreven is geweest (bij een advocaat benoemd op grond van artikel 2a van de advocatenwet is dit twee jaar);
- in geval van een buitenstagiaire of stagiaire-ondernemer, indien de beoogd patroon korter dan een periode van zeven jaar in Nederland als advocaat is ingeschreven of ingeschreven is geweest (bij een advocaat benoemd op grond van artikel 2a van de advocatenwet vier jaar)

Het bovenstaande volgt uit artikel 3.6 van de Voda.

- **Bemiddeling bij zoeken nieuwe patroon**

Indien de patroon in de uitoefening van de praktijk is geschorst, de praktijk niet meer uitoefent of de stagiaire niet meer kan begeleiden, kan de raad van de orde bemiddelen bij het zoeken van een andere patroon (artikel 3.7 van de Voda).

2.3 Wat zijn de verplichtingen van de stagiaire?

Tijdens de stage gelden op basis van de Voda een aantal verplichtingen voor de stagiaire:

- **Informereren patroon**

De stagiaire moet de patroon de benodigde informatie verstrekken die de patroon nodig heeft om te voldoen aan zijn verplichtingen (artikel 3.8 jo. 3.13 van de Voda)

- **Opdoen praktijkervaring**

De stagiaire is aan het eind van de opleiding in staat om zelfstandig en naar behoren de praktijk uit te voeren en heeft tenminste de volgende praktijkervaring opgedaan:

- de stagiaire is ten minste vijf keer in rechte optreden in procedures op tegenspraak en de patroon heeft tenminste één pleidooi of mondelinge behandeling bijgewoond;
- de stagiaire heeft tien processtukken vervaardigd;
- de stagiaire heeft op twee van de drie hoofdrichtingen als bedoeld in artikel 3.15, eerste lid, onderdeel b van de Voda, ervaring opgedaan of, indien dat niet mogelijk is, op meerdere rechtsgebieden binnen een hoofdrichting.

Het bovenstaande volgt uit artikel 3.9, eerste lid, van de Voda.

- **Verrichten opgedragen werkzaamheden**

De stagiaire verricht de hem door de patroon of werkgever opgedragen werkzaamheden, met dien verstande dat de nakoming van de verplichtingen, genoemd in artikel 3.13, tweede lid, voorrang heeft (artikel 3.9, tweede lid, van de Voda).

- **Lokale opleidingspunten en pleitoefening**

Aan het eind van de stage heeft de stagiaire tien opleidingspunten behaald voor activiteiten die de raad van de orde voor stagiaires aanbiedt of laat aanbieden en een voldoende behaald voor de pleitoefening (artikel 3.10 van de Voda).

- **Buitenstagiaire en/of stagiaire ondernemer**

- De stagiaire die buitenstagiaire of stagiaire-ondernemer is, richt de organisatie van zijn kantoor, inclusief de dienstverlening aan de cliënt en de administratie, de boekhouding daaronder inbegrepen, adequaat in en neemt alleen zaken aan die hij gelet op zijn kantoororganisatie adequaat kan behandelen (artikel 3.11 van de Voda).
- De stagiaire-ondernemer beschikt steeds over een passende kredietfaciliteit of over voldoende vermogen ter dekking van de kosten van de praktijkvoering. Hij zendt aan de raad van de orde ten minste twee maal per jaar de balans en de winst- en verliesrekening die door de patroon voor gezien getekend zijn. De stagiaire-ondernemer verstrekt de raad van de orde desgevraagd een toelichting of nadere inlichtingen (artikel 3.12 van de Voda).

2.4 Wat zijn de verplichtingen van de werkgever en de patroon?

- **Verplichting van de werkgever**

De werkgever stelt de stagiaire die bij hem de praktijk in dienst uitoefent en bij hem kantoor houdt, met behoud van diens salaris, in de gelegenheid gedurende kantooruren de in artikel 3.13, tweede lid, van de Voda, genoemde verplichtingen na te komen en de daarvoor noodzakelijke voorbereidingen te treffen (artikel 3.13, derde lid, van de Voda).

Daarnaast heeft de patroon de volgende verplichtingen op basis van artikel 3.13 van de Voda,:

- **Geven van leiding, voorlichting en raad aan stagiaire**

De patroon is verplicht de stagiaire leiding, voorlichting en raad te geven met betrekking tot de praktijkuitoefening in de ruimste zin van het woord. Hij schenkt daarbij bijzondere aandacht aan de introductie van de stagiaire bij en diens optreden jegens de rechterlijke macht, beroepsgenoten en cliënten. Hij bewaakt de ontwikkeling van de stagiaire op een systematische en structurele wijze.

- **Zorgdragen voor nakoming verplichtingen stagiaire**

De patroon draagt er zorg voor dat de stagiaire de voor hem geldende verplichtingen nakomt, waaronder de verplichtingen, bedoeld in artikel 3.8 tot en met artikel 3.12, artikel 3.17 tot en met artikel 3.19 en artikel 2.28 van de Voda, en de maatregelen die door de algemene raad zijn vastgesteld, opleidingsmaatregelen daaronder begrepen.

- **Informereren van raad van de orde**

De patroon dient de raad van de orde te informeren indien de stagiaire de praktijk enige tijd niet uitoefent.

- **Meewerken aan opleiding stagiaire**

De patroon dient mee te werken aan de opleiding van een stagiaire en verleent zijn medewerking tevens aan de opleidingsmaatregelen op grond van artikel 3.14, eerste lid.

- **Verslag uitbrengen aan de raad van de orde**

De patroon dient verslag uit te brengen aan de raad van de orde omtrent het verloop van de stage:

- als de stagiaire geen stagiaire-ondernemer is en bij hem kantoor houdt, brengt de patroon ten minste eenmaal per jaar schriftelijk verslag uit aan de raad van de orde omtrent het verloop van de stage, of zoveel vaker als de raad van de orde noodzakelijk acht;
- als de stagiaire-ondernemer of buitenstagiaire is, brengt de patroon ten minste eenmaal per zes maanden verslag uit aan de raad van de orde omtrent het verloop van de stage, of zoveel vaker als de raad van de orde noodzakelijk acht.

- **Verschaffen van passende arbeid**

De patroon van de stagiaire die bij hem kantoor houdt, verschaft de stagiaire passende arbeid, met inachtneming van artikel 3.13, tweede lid, van de Voda.

- **Schenken van bijzondere aandacht aan inrichting kantoor buitenstagiaire of stagiaire-ondernemer**

De patroon van een buitenstagiaire of stagiaire-ondernemer schenkt bijzondere aandacht aan de inrichting van diens kantoor inclusief de dienstverlening aan de cliënt en de administratie, de boekhouding daaronder begrepen.

2.5 Wanneer eindigt de stage?

- **Einde van de stage door voltooiing**

De stage is op basis van artikel 3.2 van de Voda voltooid wanneer:

- de stagetermijn van drie jaar is geëindigd (in geval van deeltijd geldt de van rechtswege verlengde termijn);
- het examen van de beroepsopleiding met goed gevolg is afgelegd;
- de verplichte onderdelen van de stage zijn gevolgd, zoals de lokale opleiding (artikel 3.10 van de Voda) en
- de praktijkonderdelen (artikel 3.9 van de Voda) zijn volbracht.

De raad van de orde verstrekt aan de stagiaire wiens stage is voltooid hiervan een verklaring.

- **Einde van de stage zonder stageverklaring**

De stage eindigt op basis van artikel 3.4, eerste lid, van de Voda, zonder stageverklaring:

- met wederzijds goedvinden van patroon en stagiaire;
- door opzegging door de stagiaire;
- door opzegging door de patroon, na daartoe verkregen goedkeuring van de raad van de orde (of, indien de stageverklaring niet meer binnen het tijdvak bedoeld in artikel 8c, tweede lid van de Advocatenwet kan worden overgelegd, zonder voorafgaande goedkeuring door de raad van de orde, artikel 3.4, derde lid, van de Voda). De goedkeuring wordt alleen geweigerd indien de opzegging onredelijk is (artikel 3.4, vierde lid, van de Voda).
- door een ambtshalve beslissing van de raad van de orde.

- **Opschorting van de stage**

De stage is op basis van artikel 3.4, tweede lid, van de Voda van rechtswege opgeschort:

- indien de stagiaire de praktijk meer dan drie maanden niet uitoefent, tenzij dit het gevolg is van wettelijk zwangerschaps- of bevallingsverlof;
- indien de stagiaire geen patroon heeft of de praktijk niet onder zijn begeleiding uitoefent;
- indien de patroon is geschorst, de praktijk niet meer uitoefent of de stagiaire niet meer kan begeleiden;
- zodra de patroon en de stagiaire niet langer in hetzelfde arrondissement zijn ingeschreven.

3. De beroepsopleiding

3.1 Wie verzorgt de beroepsopleiding?

- **De NOvA draagt zorg voor een opleiding**

De Nederlandse Orde van Advocaten draagt op basis van artikel 9c van de Advocatenwet zorg voor een opleiding voor stagiaires en stelt de stagiaire in de gelegenheid deze opleiding te volgen, die met een examen wordt afgesloten. Tenzij daarin bij wet is voorzien, worden bij of krachtens verordening de volgende onderwerpen geregeld:

- De inhoud en de duur van de opleiding;
- De omvang van het examen en de wijze waarop het examen wordt afgenomen;
- De eisen voor de toelating tot het afleggen van het examen;
- De eisen voor het verkrijgen van vrijstelling voor bepaalde onderdelen van het examen;
- De aan de stagiaire in rekening te brengen cursus- en examengelden.

- **Organisatie beroepsopleiding advocatuur**

De algemene raad sluit een overeenkomst met een uitvoeringsorganisatie over de uitvoering van de beroepsopleiding advocaten, met inbegrip van de bevoegdheid om examens af te nemen en met inachtneming van het in de Advocatenwet en bij of krachtens de Voda bepaalde (artikel 3.23 Voda). Op dit moment is de uitvoeringsorganisatie een combinatie van CPO (Radboud Universiteit) en Dialogue BV.

- **Beoordeling kwaliteit en uitvoering**

De algemene raad wijst een organisatie aan die tot taak heeft: de kwaliteit en de uitvoering van de beroepsopleiding advocaten door de uitvoeringsorganisatie en de geaccrediteerde opleidingsinstellingen te beoordelen; de Nederlandse orde van advocaten gevraagd en ongevraagd te adviseren over de beroepsopleiding advocaten, waaronder in ieder geval de eindtermen en toetstermen (artikel 3.24 Voda). Op dit moment is Stichting Beroepsopleiding Advocaten de aangewezen organisatie.

- **Geaccrediteerde instelling**

Een instelling die de in artikel 3.15, eerste lid, onder b en c, van de Voda genoemde onderdelen aan wil bieden, doet een aanvraag om de opleiding te accrediteren bij de algemene raad op basis van artikel 3.25 van de Voda.

3.2 Uit welke vakken bestaat de beroepsopleiding en wanneer vangt deze aan?

- **Indeling van de vakken**

De beroepsopleiding bevat op basis van artikel 3.15 van de Voda de volgende onderdelen:

- a. vaardigheden en ethiek;
- b. de hoofdrichting burgerlijk recht en burgerlijk procesrecht, bestuursrecht en bestuursprocesrecht of strafrecht en strafprocesrecht;*
- c. overige cognitieve vakken.*

*deelname aan deze onderdelen bij een geaccrediteerde opleiding als bedoeld in artikel 3.25 van de Voda wordt aan het volgen van deze onderdelen gelijkgesteld (artikel 3.17, vierde lid, van de Voda).

- **Aanvang van de opleiding**

Het onderwijs van de beroepsopleiding advocaten vangt twee keer per jaar aan (artikel 3.15 van de Voda).

3.3 Wat zijn de eisen voor toelating tot de beroepsopleiding?

- **Toelating tot de beroepsopleiding advocaten**

Een stagiaire schrijft zich op basis van artikel 3.16, eerste lid, van de Voda voor of bij aanvang van de stage bij de uitvoeringsorganisatie in voor de beroepsopleiding advocaten via de Nederlandse orde van advocaten. Een stagiaire is krachtens het tweede lid van dit artikel toegelaten tot de beroepsopleiding advocaten en wordt in staat gesteld het onderwijs te volgen indien en voor zo lang:

- a. hij is ingeschreven op het tableau; en
- b. de stage voortduurt (in gevallen waarin dit zou leiden tot onbillijkheid, kan de algemene raad hier op basis van artikel 3.16, vijfde lid van de Voda van afwijken).

- **Cursus- en examengeld**

Een stagiaire is op basis van artikel 3.16, derde lid, van de Voda niet toegelaten tot het tweede respectievelijk derde jaar van de beroepsopleiding advocaten indien het door de uitvoeringsorganisatie in rekening gebrachte cursus- en examengeld voor het eerste respectievelijk tweede en derde jaar niet is voldaan. Een stagiaire die niet meer is toegelaten tot de beroepsopleiding advocaten behoudt op basis van artikel 3.16, vierde lid, zijn toetskansen.

3.4 Wat zijn de eisen voor deelname aan het onderwijs en examinering?

- **Deelname onderwijs**

De stagiaire:

- neemt deel aan het onderwijs in alle onderdelen van de beroepsopleiding advocaten en bereidt zich op de in het opleidingsreglement voorgeschreven wijze voor.

- neemt deel aan het onderwijs van de eerste cyclus van de beroepsopleiding advocaten die na aanvang van de stage wordt aangeboden.*
- die niet direct na aanvang van de stage het onderwijs in de onderscheiden onderdelen van de beroepsopleiding advocaten volgt, wordt geacht de voor dat onderdeel afgenomen toetsen niet te hebben behaald.*

* de algemene raad kan hiervan afwijken als het zou leiden tot onbillijkheid van overwegende aard (artikel 3.17 van de Voda).

- **Vrijstelling voor deelname onderwijs**

De algemene raad kan op verzoek van de stagiaire geheel of gedeeltelijk vrijstelling verlenen van de verplichting tot het deelnemen aan het onderwijs. Dit houdt geen vrijstelling in voor de verplichting in alle onderdelen van het examen een toets af te leggen (artikel 3.18 van de Voda).

- **Examinering**

Op basis van artikel 9c van de Advocatenwet wordt de opleiding afgesloten met een examen.

Artikel 3.19 van de Voda bepaalt hierover het volgende:

- Aan de beroepsopleiding advocaten is een examen verbonden dat bestaat uit een aantal per onderdeel af te nemen toetsen.
- Een stagiaire legt in alle onderdelen van het examen een toets af.
- De stagiaire wordt tot de onderscheiden examenonderdelen toegelaten indien hij aan de verplichtingen, genoemd in artikel 3.17, eerste lid, heeft voldaan of hem daarvoor een vrijstelling als bedoeld in artikel 3.18, eerste lid, is verleend.*
- De stagiaire neemt deel aan de eerste toetsgelegenheid van het onderdeel direct nadat hij het onderwijs in dat onderdeel heeft gevolgd.*
- Indien de toets bij de bovengenoemde eerste toetsgelegenheid niet is gehaald, neemt de stagiaire deel aan de eerstvolgende toetsgelegenheid die wordt geboden.*
- De stagiaire kan per onderdeel ten hoogste drie maal een toets afleggen.*
- Indien de stagiaire geen gebruik maakt van de bovengenoemde, voor hem geldende eerste en eerste daaropvolgende geboden toetsgelegenheid, dan wordt de toets als niet behaald beschouwd.*
- Indien vrijstelling van onderwijs als bedoeld in artikel 3.18, eerste lid, is verleend, of het onderwijs van een geaccrediteerde opleiding wordt gevolgd, zijn artikel 3.19, vierde en vijfde lid van de Voda, aangaande de toetsgelegenheden, van overeenkomstige toepassing, alsof het onderwijs bij de beroepsopleiding advocaten is gevolgd.*

*de algemene raad kan hiervan afwijken in gevallen waarin toepassing daarvan zou leiden tot een onbillijkheid van overwegende aard.

- **Vrijstelling voor examens**

De algemene raad kan op schriftelijk verzoek van de stagiaire gehele of gedeeltelijke vrijstelling verlenen van de in artikel 3.19, tweede lid, bedoelde verplichting om in alle onderdelen van het examen een toets af te leggen. Deze vrijstelling houdt tevens in een vrijstelling van de verplichting tot het deelnemen aan het onderwijs in het betreffende onderdeel van de beroepsopleiding advocaten en de algemene raad kan voorwaarden verbinden aan de vrijstelling (artikel 3.20 van de Voda).

- **Terme de grâce**

De algemene raad kan een stagiaire die is geschrapt op grond van artikel 8c, tweede lid, van de Advocatenwet, desgevraagd, binnen twee jaar na de schrapping, nog ten hoogste twee maal toelaten tot een toets in de nog niet behaalde examenonderdelen, tenzij daardoor het aantal toetskansen, bedoeld in artikel 3.19, zesde lid, wordt overschreden (artikel 3.22 van de Voda).

- **Certificaat beroepsopleiding**

De stagiaire die het examen met gunstig gevolg heeft afgelegd, ontvangt van de algemene raad het certificaat beroepsopleiding advocaten. De algemene raad heeft deze bevoegdheid gedelegeerd aan de examencommissie (artikel 3.21 van de Voda en artikel 11, eerste lid, van het examenreglement beroepsopleiding advocaten oktober 2015)

- **Opleidings- en examenreglement**

De algemene raad heeft de bevoegdheid om een opleidings- en een examenreglement op te stellen (artikel 3.14 van de Voda). Laatstelijk zijn op deze basis opgesteld:

- het opleidingsreglement beroepsopleiding advocaten oktober 2015
- het examenreglement beroepsopleiding advocaten oktober 2015